

ÉLETRAJZOK

ABAEARDUS, Petrus (Palais, 1079–Cluny, 1142) A középkor egyik legjelentősebb gondolkodója, akit azonban inkább hányatott emberi sorsa és Héloïse iránti tragikus szerelme miatt tart számon az irodalom. Önéletrajza, melyet egy barátja kérésére írt meg: *Szerencsétlenségeim története (Historia calamitatum)*.

ADAM DE LA HALLE (Arras, 1230–Itália, 1288?) Francia költő és zenész. Műfajukban egyedülálló darabjai: a *Jeu de Feullée (Lugasjáték)* című szatirikus komédia és a *Robin és Marion játéka* című zenés pásztorjáték.

ADY ENDRE (Érminszent, 1877. nov. 22.–Bp., 1919. jan. 27.) A XX. századi modern magyar költészet egyik megteremtője. A költészet mellett újságírással, szerkesztéssel is foglalkozott, rendszeresen közölte verseit a Nyugat. Lírája én-központú, de ez a költői én a maga erőteljes humanizmusával legszemélyesebb élményeként éli át a világ történéseit.

BASHO, Matsou (Ueno, 1644–Oszaka, 1694. nov. 28.) A legnagyobb japán haiku-költőnek tartják. A zen-buddhizmus követője volt és számos új elemmel gazdagította a 17 szótagos haiku versformát.

BATESON, Gregory (Grantchester, 1904. máj. 9.–San Franciso, 1980. júl. 4.) Angol származású amerikai antropológus és filozófus. Főbb művei: *Steps to an Ecology of Mind (Az elme ökológiai megközelítése, 1972)*, *Mind and Nature (Értelem és természet, 1980)*.

BEAUVOIR, Simone de (Párizs, 1908. jan. 9.–Párizs, 1986. ápr. 14.) Francia regényíró, az egzisztencializmus követője. Jean-Paul Sartre felesége. Főbb művei: *A második nem* (tanul-

mány, 1949), *Mandarinok* (regény, 1954), *Egy jóházból való úrilány emlékei* (regény, 1961).

BECKETT, Samuel (Dublin, 1906. ápr. 13.–Párizs, 1989. dec. 22.) Ír származású Franciaországban élő, angolul és franciául alkotó író és drámaíró. 1969-ben Nobel-díjat kapott. Fő műve a *Godot-ra várva* (1952) című abszurd dráma. Regényei: *Murphy* (1938), *Molloy* (1951), *Malone meghal* (1951).

BUBER, Martin (Bécs, 1878. febr. 8.–Jeruzsálem, 1965. jún. 13.) Osztrák származású, német nyelven alkotó zsidó filozófus és író. Vallásfilozófiával és a hászidizmussal foglalkozott, különösen a hászid legendakinccsel, melyet „újra elbeszélve” több gyűjteményben tett közzé. Filozófiai nézeteit az *Ich und Du* (*Én és Te*, 1923) című tanulmányában foglalta össze.

DANTE, Alighieri (Firenze, 1265. máj. 30.?–Ravenna, 1321. szept. 14.) Olasz költő, író, fő műve a *La Commedia* (*Színjáték*, 1307 és 1320 között), melyet Boccaccio a *Divina* (*Isteni*) jelzővel látott el. A szászénekes, hatalmas vízió három részre tagolódik, Dante túlvilági útját bemutatva a Pokol, a Purgatórium és a Paradicsom tájain. A költeményt Babits Mihály fordításában olvashatjuk.

DARWIN, Charles (Shrewsbury, 1809. febr. 12.–Down, 1882. ápr. 19.) Angol természettudós, 1859-ben jelentette meg *A fajok eredete* című művét, melyben kifejtette evolúciós elméletét, a természetes szelekció elvét, mely nagy vihart kavart, és alapjaiban változtatta meg az ember eredetéről való addigi elképzeléseket. *Az ember származása* című könyvét 1871-ben írta, de csak 1884-ben jelent meg.

DOSZTOJEVSZKIJ, Fjodor Mihajlovics (Moszkva, 1821. nov. 11.–Szent-Pétervár, 1881. febr. 9.) Orosz író. A hagyományos realista ábrázolásmóddal szakítva korábban ismeretlen

eszközökkel mutatja be a modern személyiség paradoxonait. Főbb regényei: *Bűn és bűnhődés* (1866), *A félkegyelmű* (1868), *Ördögök* (1872), *Karamazov-testvérek* (1880).

DURAS, Marguerite (Gia Dinh, Indokína, ma Vietnam, 1914. ápr. 4.–Párizs, 1996. márc. 3.) Francia író, forgatókönyvíró, filmrendező. Forgatókönyvéből született a nemzetközi elismerést kiváltott *Szerelmem, Hirosima* (1959, rendezte: Alain Resnais) című francia–japán film. Saját regényéből 1991-ben készült *A szerető* című film.

EINSTEIN, Albert (Ulm, 1879. márc. 14.–Princeton N. J., 1955. ápr. 18.) Német származású, később Amerikában élő fizikus. Legnagyobb hatású felfedezése a relativitáselmélet, a fizikai Nobel-díjat 1921-ben a fényelektromos jelenség elméleti magyarázataért kapta.

ESTERHÁZY Péter (Bp., 1950. ápr. 14.) író. A modern magyar prózát posztmodern elemekkel gazdagítva újította meg regényeiben. Szépirodalmi értékű publicisztikát is ír. Több művéből filmet készítettek. Számos fontos hazai és külföldi díjjal ismerték el munkásságát, többek között 1996-ban Kossuth-díjat kapott, 1999-ben az Európai Irodalom Osztrák Állami Díjával jutalmazták. Főbb művei: *Fancsikó és Pinta* (1976), *Pápai vizeken ne kalózkodj!* (1977), *Termelési-regény* (1979), *Függő* (1981), *Fuvarosok* (1983), *Kis Magyar Pornográfia* (1984), *A szív segédigéi* (1985), *Bevezetés a szépirodalomba* (1986), *Hrabal könyve* (1990), *Hahn-Hahn grófnő pillantása* (1992), *Egy kékharisnya feljegyzéseiből* (1994), *Harmonia caelestis* (2000), *Javított kiadás* (2002).

FREUD, Sigmund (Freiberg, Ausztria, ma Csehország, 1856. máj. 6.–London, 1939. szept. 23.) Osztrák pszichoanalitikus, a pszichoanalízis megteremtője. Olyan alapfogalmakat vezetett

be, mint a szorongás, az elfojtás, a libidó vagy az elhárító mechanizmusok. Elméletei, melyeket például az *Álomfejtés* (1899) című művében fejtett ki, jelentősen befolyásolták a pszichiátriát, a pszichológiát és a művészeteket.

HARVEY, William (Folkestone, Kent, 1578. ápr. 1.–Hampstead, 1657. jún. 3.) Angol orvos, anatómus, fiziológus. A vérkeringés felfedezője. 1628-ban írta le a kisvérkört, a nagyvérkört és a teljes keringést, és bebizonyította, hogy a szívből kipréselődő vér nagy mennyiségben nem pótlódhat gyorsan, tehát vissza kell jutnia a vérkeringésbe.

HRABAL, Bohumil (Brno-Židenice, 1914. márc. 28.–Prága, 1997. febr. 3.) Cseh író. Ironikus művei népszerűségéhez jelentősen hozzájárultak az írásai alapján készült Jiří Menzels-filmek. Főbb művei: *Táncórák idősebbeknek és haladóknak* (kisregények, 1969), *A városka, ahol megállt az idő* (regény, 1974), *Sörgyári capriccio* (regény, 1976).

IONESCO, Eugène (Slatina, Románia, 1912. nov. 12.–Párizs, 1994. márc. 28.) Román származású francia drámaíró. Cikkek, tanulmányok után 1950-ben írta első egyfelvonásosát, *A kopasz énekesnőt*, mely az abszurd színház egyik leghíresebb képviselőjévé tette. Későbbi drámái: *A székek* (1952), *Az orrszarvú* (1958), *A király haldoklik* (1962).

JÓZSEF Attila (Bp., 1905. ápr. 11.–Balatonszárszó, 1937. dec. 3.) A magyar líra egyik legkiemelkedőbb egyénisége. Zaklatott, nehéz sorsú magánélete tükröződik verseiben is. Bécsbe, Párizsba ment, megismerkedett a magyar emigráció haladó íróival, kapcsolatba került a munkásmozgalommal. Budapestre hazatérve többnyire állástalanul, nehéz anyagi körülmények között élt. Többszöri kórházi kezelés után nővérei balatonszárszói panziójába került, a község határában 1937.

december 3-án vonat alá vetette magát. Főbb kötetei: *Szépség koldusa* (1922), *Nincsen apám sem anyám* (1929), *Döntsél a tőkét, ne siránkozz* (1931), *Medvetánc* (1934), *Nagyon fáj* (1936).

KAFKA, Franz (Prága, 1883. júl. 3.–Kierling, Ausztria, 1924. jún. 3.) Cseh születésű, német anyanyelvű, zsidó származású osztrák író. Rendszeresen írt, de csak néhány novelláját tette közzé, végrendeletében művei megsemmisítését kérte. Halála utána barátja, Max Brod rendezte sajtó alá műveit. Írásait a mindennapok abszurditásának, bizonytalanságának érzékeny ábrázolásmódja jellemzi. Regényei: *A per* (1925), *A kastély* (1926), *Amerika* (1927).

KEMP, Peter (1937) Dán filozófus. A Koppenhágai Egyetem professzora.

KIERKEGAARD, Søren (Koppenhága, 1813. máj. 5.–Koppenhága, 1855. nov. 11.) Dán filozófus, író és teológus. Filozófiájának központi problémája az egzisztencia kérdése, amely a XX. századi egzisztencializmus fontos előzménye volt. Főbb művei: *Vagy-vagy* (1843), *Félelem és reszketés* (1843), *A szorongás fogalma* (1844).

LAGERKVIST, Pär (Växjö, 1891. máj. 23.–Lidingö, 1974. júl. 11.) Svéd író. 1951-ben Nobel-díjat kapott. Írt elbeszéléseket (*A hóhér*, 1933), drámákat (*A lélek nélküli ember*, 1936) és regényeket (*Barabás*, 1950).

LÉVINAS, Emmanuel (Kaunas, 1905. jan. 12.–Párizs, 1995. dec. 25.) Litvániai zsidó származású francia filozófus. Főként etikai kérdésekkel foglalkozott. Válogatott írásai magyarul *Nyelv és közelség* címmel jelentek meg.

MAJAKOVSZKIJ, Vlagyimir Vlagyimirovics (Bagdadi, 1893. júl. 19.–Moszkva, 1930. ápr. 14.) Szovjet-orosz költő, drámaíró, publicista. Az orosz futurizmus vezéralakja, a *Pofonütjük*

a közízlést (1913) című kiáltvány egyik szerkesztője. Költeményeit rohanó szó- és képáradat, szokatlan fordulatok, sajátos versforma jellemzik. Magyarul legutóbb 1995-ben jelentek meg versei, *Nadrágra büjt felhő* címmel.

MISTRAL, Gabriela (Vicuña, 1889. ápr. 7.–Hempstead, N. Y., 1957. jan. 10.) Chilei költőnő. Költészetét az egyszerű hangvétel és az irányzatoktól való távolságtartás jellemzi. 1945-ben Nobel-díjat kapott. Kötetei: *A halál szonettjei* (1914), *Vigasztalanság* (1922), *Torlasz* (1938), *Szőlőprés* (1954).

NIETZSCHE, Friedrich Wilhelm (Röcken, 1844. okt. 15.–Weimar, 1900. aug. 25.) Német filozófus. Filozófiájának egyik központi tétele szerint Isten meghalt és ebben a világban az Übermensch (emberfeletti ember) a főszereplő, aki a hatalom akarásán át mond igent az életre. Életművét később némileg módosítva a náciizmus használta fel. Főbb művei: *A tragédia születése...* (1872), *Így szólott Zarathustra* (1883–84), *Túl jön és rosszon* (1886), *Ecce homo* (1888).

ORWELL, George Arthur (Motihari, India, 1903. jún. 25.–London, 1950. jan. 21.) Angol író. A világhírt *Állatfarm* (1945) című regénye hozta meg számára, illetve az *1984* (1949) című ellenutópia, amely a totalitárius diktatúrák működési mechanizmusát mutatja be.

POUND, Ezra Loomis (Hailey, Id., 1885. okt. 30.–Velece, 1972. nov. 1.) Amerikai költő. Aktív résztvevője az avantgárd mozgalmaknak, az imagizmus (a pillanatnyi élményt egyetlen képben megragadó költészet) vezéralakja, elméletének megalkotója. Mussolini követőjeként politikailag diszkreditálta magát. Fő műve a *Cantos* (Énekek, 1925–72) című eposz, mely egy utazás keretében jelenít meg térben és időben távoli civilizációkat.

RADNÓTI Miklós (Bp., 1909. máj. 5.–Abda, 1944. nov. 9.) A magyar líra egyik legsajátosabb hangú költője. Zsidó származása miatt többször munkaszolgálatra hívták be, majd 1944-ben a jugoszláviai Bor melletti lágerbe került, ahonnan a fasiszták gyalogmenetben hajtották tovább nyugat felé a foglyokat. Abda község mellett agyonlőtték. Holttestének exhumálásakor, 1946-ban találták meg az ún. „Bori noteszt” utolsó költeményeivel. Kötetei: *Újmódi pásztorok éneke* (1931), *Lábadozó szél* (1933), *Újhold* (1935), *Meredek út* (1938), *Naptár* (1942), *Tajtékos ég* (1946).

REYES, Alina (Bordeaux, 1956) Francia író. Hírnevét *A hentes* (1988) című erotikus regényének köszönheti.

RUSSELL, Bertrand Arthur William (Trelleck, Wales, 1872. máj. 18.–Plas, Penrhyn, Wales, 1970. febr. 2.) Angol filozófus, matematikus, logikus. Filozófiáját racionalista, platonista, szkeptikus és pacifista elvek jellemzik. 1950-ben irodalmi Nobel-díjat kapott. Művei: *Miszticizmus és logika* (1918), *Önéletrajz* (1967–69).

SARTRE, Jean-Paul (Párizs, 1905. jún. 21.–Párizs, 1980. ápr. 15.) Francia filozófus, író. A francia egzisztencializmus központi alakja. 1964-ben Nobel-díjat kapott, amit visszautasított. Regényei: *Az undor* (1938), *Férfikor* (1945). Drámái: *A legyek* (1943), *Zárt tárgyalás* (1944), *A tisztességtudó utcalány* (1946), *Temetetlen holtak* (1946), *Az Ördög és a Jóisten* (1951).

SCHOPENHAUER, Arthur (Danzig, ma Gdańsk, Lengyelország, 1788. febr. 22.–Majna-Frankfurt, 1860. szept. 21.) Német filozófus. Pessimista filozófiája szerint az élet gyötrelmes szenvedés, mert az ember állandóan érzi szükségleteinek hiányos kielégítettségét. Fő műve: *A világ mint akarat és képzet* (1819).

SENECA, Lucius Annæus (Corduba, ma Córdoba, Kr. e. 4. k.–Róma, Kr. u. 65.) Római filozófus, író. Az ifjú Nero nevelője, majd egyik legbefolyásosabb politikusa. A sztoikus iskola híve. Filozófiai munkásságának középpontjában a gyakorlati etika kérdései állnak. Nyolc hiteles tragédiája maradt ránk, a korabeli ismeretek enciklopédikus összefoglalása a *Questiones naturales* című műve. Filozófiai művei: *Vigasztalások*, *A haragról*, *Erkölcsei levelek*.

SLOTERDIJK, Peter (Karlsruhe, 1947. jún. 26.) Német filozófus, esszéíró. Filozófiát, germanisztikát és történelmet tanult Münchenben. Főbb művei: *Világra jönni – szót kapni* (1988), *Az emberkert szabályai* (1999).

SÖDERBERG, Hjalmar (Stockholm, 1869. júl. 2.–Koppenhága, 1941. okt. 14.) Svéd író. Regényei: *Martin Birck ifjúsága* (1901), *Doktor Glas* (1905), *A vérre menő játék* (1912). Novellákat és drámákat is írt.

SVANBERG, Victor (1896–1985) Svéd irodalomtörténész és kritikus. Fő műve: *Memoár* (1971).

TOLSZTOJ, Lev Nyikolajevics (Jasznaja Poljana, 1828. szept. 9.–Asztapovo vasútállomás, 1910. nov. 20.) Orosz író. Az orosz realizmus egyik legjelentősebb alakja. Főbb regényei: *Háború és béke* (1863–69), *Anna Karenina* (1875–77), *Ivan Iljics halála* (1886), *Feltámadás* (1900).

VALLEJO, César (Santiago de Chuco, 1892. márc. 16.–Párizs, 1938. ápr. 15.) Perui költő, író. A latin-amerikai avantgárd legnagyobb költője, aki egyszerre gyötrődik a belső és a külső világ rémeitől. Költészetének csúcspontja a *Trilce* (Szomorúság, 1922) című verseskötet.

WEIL, Simone (Párizs, 1909. febr. 3.–Ashford [Anglia, Kenti grófság], 1943. aug. 24.) Francia filozófus, író. Kétkezi munkás, tanár, gondolkodó, naiv bibliamagyarázó. Főbb művei: *Higgadság és kegyelem* (1946), *Istenre várva* (1950), *Begyökerezés* (1950).

WOOLF, Virginia (London, 1882. jan. 25.–Rodmell, Sussex, 1941. márc. 28.) Angol író, kritikus. Műveiben az idősíkok, helyszínek és szereplők állandó csúsztatásával, egymásba játszatásával mutatja be hősei világát. Regényei: *Mrs. Dalloway* (1925), *A világitótorony* (1927), *Orlando* (1928), *A hullámok* (1931), *Flush* (1933).

WRIGHT, Georg Henrik von (Helsinki, 1916. jún. 14.–2003. jún. 16.) Finn filozófus. Wittgenstein követője, a Cambridge-i Egyetem professzoraként dolgozott.